

EÖRSI ISTVÁN: SÍRKÓ ÉS KAKAO című szatirikus játékának főszereplői.

Baloldalt: az öregasszony — Komlós Juci, jobbról: Piti Lajos és neje — Harsányi Gábor és Haeser Józsa

Fejes László felv.

THÁLIA STÚDIÓ

JEGYZETEK A MAGYAR DRÁMÁK KÍSÉRLÉTI MŰHELYÉRŐL

A THÁLIA STÚDIÓ kezdeti tapogatózás után rendkívül tiszteletre méltó vállalkozásba kezdett. A kísérleti műhely szerepét vállalja: magyar drámákat mutat be, induló drámaíróknak nyújt színpadot, immár sorozatban, akik a műhely légkörében megtanulhatják a hatások érzékelésének módjait, s kikísérlelhetik a korszerű, szocialista mondanivaló színpadi megszólaltatásának lehetőségeit.

Ez a vállalkozás, kis színpadon aránylag szűk körben mozog. Eszmei jelentősége arra kötelez, hogy nagyobb nyilvánosság előtt is szóljunk e művekről, mint ahol a darabok megjelentek.

Tisztában kell lennünk azzal, hogy ez a cikk korántsem tudja még csak érinteni sem az itt játszott művek összes problémáit, csak bekapcsolódni próbál abba a gondolati áramkörbe, amelyet az előadások elindítottak. A drámák belső értékeit, szerteágazó tartalmi problémáit sem képes a valóságos értékrendnek megfelelően megfogalmazni, ez részletező tanulmány feladata lenne. Így, ezek a sorok inkább a Thália Stúdióban megnyilvánuló kísérletező szellemnek a problémakörét kívánják közelíteni, mintsem a művek helyét, irodalmi rangját kijelölni.

A stúdió-jelleg természetesen magával hozza azt is, hogy a színház sem tekinti ezeket az előadásokat teljes és

végleges megvalósulásnak. Arra inspirálja a szerzőket és bennünket is, hogy úgy nézzünk rájuk, mint a műhely produktumaira, amelyben legalább annyira fontos a munka közbeni továbbformálás és szellemi együttgondolkodás, mint az eredmény értékelése. Mert a Thália Stúdió három bemutatója annak ellenére, hogy három merőben különböző stílusú művet hozott elénkbe, felismeréssel is gazdagította színházi világunkat. A kockázatvállalást a színházi gyakorlat szerves részévé avatta. Rendkívül szerencsésen; magyar drámákon keresztül is kifejezi esztétikai, politikai törekvéseit.

KAZIMIR KÁROLY, a Thália művészeti vezetője az előadásokat a fogalmak tisztázásának fórumává kívánja növeszteni. Mindaz, amit a Thália Stúdió törekvéseiben hasznosnak, újnak, meszebbre mutatónak tekinthetünk, egyúttal azt a célt is szolgálhatja, hogy a színház azoknak érdeklődését is viszonzozza, akik a színházat a közéleti problémák vitafórumának tekintik, akik tehát a színházban a társadalom valódi problémáinak ábrázolását keresik. A Thália Stúdió éppen ezért, legalábbis ezzel a három játékkal, amelyet az elmúlt időben láttunk, nem a magyar abszurd drámát kívánja megteremteni, hanem a különböző stílusú, megfogalmazású mű-

vek színpadra segítségével, vitára bocsátásával a közéleti mondanivalóknak kíván fórumot adni.

Az írók, Somogyi Tóth Sándor, Eörsi István, Görgey Gábor valamenynyien eredeti koncepciójú műalkotására törekedtek. A valósághoz való közelítésük különböző. A társadalmi jelenségek körébe való emelését is más és más stílusban kívánják megvalósítani. Közös bennük az a szándék, hogy az ábrázolás, a fogalmazás, csak eszközként szolgálja egy bizonyos jelentéstartalom kifejezését. Emellett az ilyen eredeti, felfedező szándékú művek természetesen a forma kérdésében is új módon kísérleteznek, ezáltal nemegyszer az is előfordul, hogy a forma némiképp előtérbe tolakszik és zavarja a mondanivaló világosabb érvényesülését.

A sorban elsőként bemutatott Szerencse vagy halál esetében (Somogyi Tóth műve), például ez történt. A történet alapja — némi leegyszerűsítéssel — egy fiatal lány üttévesztése. A monarchia fülledt, penészes eszmevilágát hordozó szüleitől próbál menekülni. Teszi mindezt tartás, cél nélkül. S a férfi, aki tartalmat adhatna az életének, magára hagyja, s a téveter lány egy galerihez csapódik, s egy kiegészítő lelkű, időszódo író karjaiba rohan. Somogyi Tóth művének közéleti szenvedélye, igazságkereső szándéka rokonszenves, de a sikerült részletek

GÖRGEY GÁBOR: KOMÁMASSZONY HQL A STUKKER?
(Kovács Károly, György László, Inke László, Tándor Lajos, Kautzky József)

SOMOGYI TÓTH SÁNDOR: SZERENCSE VAGY HALÁL. (Nagy Attila, Jobba Gabriella) — MTI Fotó, Tormai felv.

látán még jobban sajnáljuk az ítélet tévedését. Somogyi Tóth szerint ugyanis Bottyán Zsuzsáért szinte csak a progresszív erők, a maga racionális útját járó, de végső soron a társadalmat képviselő Z. Miklós felelős. Pedig — sok más feltétel mellett — Bottyán Zsuzsa legalább ilyen felelősséggel tartozik önmagáért is. Méltányolni lehetne az író szándékát, amikor a fordulatos színpadi játék, a formai igazság érdekében a hangsúlyt csak a Z. Miklósok felelősségére helyezte. De ez esetben csorba esett a társadalmi igazságon. S így a konstrukció gyengesége megmutatkozik nemcsak a társadalmi képzetben, hanem a dramaturgiai alaprajzban is.

Eörsi István és Görgey Gábor groteszk játékaiban közös a kispolgár célbavételének, megsemmisítésének szándéka. Ahogy Görgey K. Müllert megfürdözteti a gúny, a mimikri játékok fürdőiben, s ahogy Eörsi Piti Lajost elátkozza, abban nem nehéz felfedezni a kispolgár elleni indulat gondolati inspirációját. Piti Lajos és K. Müller kártekonyságát, aljasságát és a társadalmat rothasztó szellemiségét ilyen hatékonyan ritkán leplezték le. Mindkét műben ezt a közéleti indulatot kell elsősorban dicsérnünk.

NEM SZERETNÉK egyenlőségjelet tenni a két darab közé. A megírás minősége és a mondanivaló iránya sem hozhatja őket közös nevezőre. Mások a szellemi őseik is. Görgey inkább sartei inspirációt hordoz, Eörsi tudatosan kötődik Bertolt Brecht stílár és szellemi világához. Eörsi a szituációk megkomponálásában, a songok alkalmazásával, hatásos keménységgel, példázatos szándékkal ábrázolja az öregasszony és Piti Lajo-

sék harcát »az eltartási szerződés« körül. Költői erővel is bírja a jelene-tek intellektuális kacskaringóit. S ebben valóban sikeres tanítványa Brechtnek. De abban már nem, hogy történetének társadalmi konzekvenciáit egyértelműen fogalmazná meg. A zsarnoki öregasszony figuráját — sokféle s nem mindig végiggondolt ötlettel — valami félreérthető erőszakjelképpé fogalmazza.

Görgey művének főszereplője a stukker, amely nyilas lumpen-elem kezében van az első képben, és aztán az arisztokrata, a paraszt, az értelmiségi sorra levérzik érintésétől. Azzal, hogy kézbe veszi. Azzal, hogy ily módon az erő birtokában embertelenné, aljassá válik. Látszatra Görgey műve közelít legjobban az abszurd dráma közismert formájához. Persze, ez is csak látszat, bár a figurák elvontak, jelképek jelképei s a történet sem pontosan körvonalazott, de a mű nem abszurd, csak általánosító igényű. Ez az általánosítás azonban olykor inkább egyszerűsíti a figurákat, s ez annál problematikusabb, minthogy ezeket a panoptikumi alakokat Görgey a munkáshatalom felől ítéli meg. Ezzel pedig a munkáshatalom valóságos nagyságát, teremtő erejét nem tudja elég meggyőzően igazolni.

E MŰVEK ELŐADÁSA különös lecskét ad a rendezőknek. Nemcsak stílusukkal, hanem a szokatlan térben való komponálás kivételes előírásaival is. Léner Péter rendezéseit kell ebből a szempontból a legnagyobb elismeréssel emlegetnünk. Somogyi Tóth drámáját, Eörsi groteszk komédiáját egyaránt intellektuálisan roppant fogékonyan, eredeti szcenikai vízióban, és szellemes játékszervezéssel oldotta

meg és fogalmazta színre. Különösen nagy munkát végzett Somogyi Tóth meglehetősen amorf művének színpadrafogalmazásával. Gosztonyi János Görgey Gábor drámájának színrevitelével a legnehezebb problémákat meg tudta oldani. Erdekessé tette a játékot, színessé a jellemrajzokat.

A színészeket is új feladat elé állította a stúdiójáték stílár kötöttsége. Ebből a szempontból különösen figyelemre méltó, hogy néhány színész milyen kitűnően tudta megtalálni az intim játékmód hangsúlyait, itt Nagy Attila is olyan finom, bensőséges tudott lenni, mint a szerep megkívánta. Harsányi Gábor alakításai pedig egy ígéretes színészpályát intonálnak, egy eredeti színpadi jelenséget mutattak be. Jobba Gabriella és Hacser Józsa különösen árnyalt alakításaira kell még emlékeztetnünk az olvasót.

A Thália Stúdió előadásai a tettek hangján szólnak bele abba a vitába, amely a magyar dráma ügyéről oly sok meddő tanácskozáson elhangzott. Ahogy a Thália vezetői ígérték — csak tisztelettel lehet említeni — be is váltották mindazt, amit fölszólalásaikban előlegeztek. Ezek a produkciók összegükben is és hatásukban is jól szolgálják a vállalt ügyet, mert a műhely feltételei között dolgozzák ki a korszerű szocialista mondanivalót meg-szólaltató nagyhatású, a kort pontosan és izgalmasan kifejező magyar dráma megteremtésének lehetőségeit. S ez pedig a magyar színházművészet jövője szempontjából korszakos jelentőségű tette nőhet.

Illés Jenő